

cak 1906'da Mevlây Abdülhafız'e yardım için Fas şehrine giderken Fransız orduları karşısında zor durumda kaldı ve Tiznî'te dönerek orada vefat etti (1910). Onun ölümünden sonra oğlu Ebû'l-Hîbe Fransızlar'a karşı mücadeleyi sürdürdü.

İspanya ve Fransa'nın Fas'ı işgal girişimlerine tepki gösteren Almanya, Sûs'taki ekonomik çıkarlarını koruma bahanesiyle Agâdîr'e bir savaş gemisi gönderdiyse de ihtilâf barış yoluyla çözüldü. Ardından Fas'ta Fransa himaye dönemi başladı (30 Mart 1912). Ülkeyi yedi bölgeye ayıran sömürge yönetimi Agâdîr'i askerî bölge olarak belirledi. Mâülayneyn'in oğlu Ebû'l-Hîbe, Tiznî'ten Merakeş üzerine yürüdü, ancak Fransız ordusuna yenilerek Tiznî'te döndü. Onun 1919'da ölümüyle yerine geçen kardeşi mücadeleyi devam ettirdi. Bölgedeki direniş 1934'te barış yapılarına kadar sürdü. Aynı tarihte İspanyollar Sidi İfni'ye yerleşti. Neticede Fas'ın 2 Mart 1956 tarihinde bağımsızlığına kavuşmasıyla Sûs'ta isyanlar tamamen son buldu. Sidi İfni'de 30 Haziran 1969'da Fas'a devredildi.

Verimli topraklara sahip olan Sûs'un Fas'ın ticarî hayatında önemli bir yeri vardı. İdrîsî'nin bildirdiğine göre bölgede ceviz, üzüm, incir, şeftali, limon vb. meyve bahçeleri; buğday, arpa, pirinç gibi ziraî ürünlerle bilhassa şeker üretimi önemli bir yer tutuyordu. Agâdîr Limanı bir ticaret merkeziydi. En önemli ihracat maddesi haline gelen ve Avrupa ülkelerinde tanınan yüksek kaliteli şeker oradan ihraç ediliyordu. Aynı zamanda bölgede kaliteli kumaşlar imal edilirdi. İngiliz gemileri mallarını Sâle'de boşaltıp Agâdîr'den toz al- tın, şeker, bakır, ham ve işlenmiş deri, gü- herçile, badem, hurma, mum, zambak vb. maddeler yüklüyordu.

Günümüzde Sûs bölgesinin merkezi ve önemli şehri Agâdîr'dir. Târûdânt, Tiznî't, Mâsse, İnezgân (Inezgane), Tefrâvût (Taf- raout), Tâzervâlt, Âyt Mellûl (Ait Melloul), Biyûkre (Biougtra), Âyt Bâhâ (Ait Baha) di- ğer önemli yerleşim birimleridir. Sûs hav- zasının ürünlerinin ihraç edildiği liman şehri Agâdîr turizm ve balıkçılığın geliştii modern bir şehirdir. 29 Şubat 1960 ta- rihinde meydana gelen şiddetli deprem- de binaların büyük bir kısmı yıkıldığı için şehir geniş ölçüde yeniden inşa edilmiş- tir. XVI. yüzyıla kadar Sudan kervanlarının Sahrâ'yı geçerek ulaştığı en önemli mer- kezlerden biri olan Târûdânt, Agâdîr'in 80 km. doğusunda yer alır. Murâbıtlar'dan beri Fas tarihinde önemli yeri olan ve sul- tan nâiblerinin ikametgâhı olarak da kul- lanılan şehir kerpiç surla çevrilidir. Agâ-

dîr'in 80 km. güneyinde ve Anti Atlaslar'ın batı kenarında bulunan Tiznî't ise özellikle el sanatları ile meşhurdur.

İklimin kurak olduğu Sûs bölgesinde ne- hirlerin de yetersizliği sebebiyle modern usullerle yer altı sularından faydalanıla- rak ziraat yapılmaktadır. Turfanda ürün- ler yanında zeytin, incir, badem, nar vb. meyveler bol miktarda yetiştirilir. Sadece Sûs'ta Atlas dağlarında yetişen, "argan" denilen zeytinden üretilen zeytinyağı hem beslenmede hem kozmetikte değeri- lenmektedir. Ayrıca bölgenin kaliteli ambe- ri meşhurdur. Lamtî derisinden imal edi- len ve özellikle krallara hediye olarak gön- derilen Lamtî kalkanları bölgenin bir ayrı- calığıydı. Sûs bölgesi bakırcılık yanında yün ve ipek kumaş dokumacılığında da geli- şmiştir. Yaklaşık 3 milyon insanın yaşadığı Sûs bölgesinde Arapça, Berberî lehçe- leri (Tachelhit, İmazighen, Tamazirt, Chleuh) ve Fransızca konuşulmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İdrîsî, *Şifâtü'l-Mağrib*, s. 71-73; Hasan el-Vez- zân, *Vaşfû İfrîkiyye*, I, 27-31, 90-93, 113-120; İbn Asker el-Mağribî, *Devhatü'n-nâşir* (nşr. Mu- hammed Haccî), Rabat 1397/1977, s. 83, 113; *Dî- vânu kabâ'ili Sûs fi 'ahdi's-Sultân Ahmed el- Mañşûr ez-Zehebî* (nşr. Ömer Afâ, *Dirâsât*, sy. 1, Agâdîr 1987 içinde), s. 85-120; *Fişâlî, Menâhi- lü's-safâ* (nşr. Abdülkerîm Küreyyim), Rabat, ts. (Matbaatü'l-asriyye), s. 31, 185, 189, 190; Kâdi- rî, *Nesrû'l-meşânî*, I, 157-158, 320, 368-369; II, 190, 197; *Zeyyânî, et-Tercümânetü'l-kübrâ fi ah- bâri'l-ma'mûr berren ve baħran* (nşr. Abdülke- rim el-Filâlî), Rabat 1412/1991, s. 1-18, 22-26, 30-37, 40, 52, 60; Selâvî, *el-İstîkşâ*, I, 153; V, 3- 6, 10-18, 66-69; A. Cour, *L'établissement des dynasties des chérifs au Maroc et leur rivalité avec les turcs de la régence d'Alger, 1509-1830*, Paris 1904, s. 50-58, 67-69, 130, 144, 192-203, 239, 247, 252; E. Lévi-Provençal, *Les historiens des Chorfa-Essai sur la littérature historique et biographique au Maroc du XVIe au XXe siècle*, Paris 1922, s. 113, 157, 253, 257, 372, 400-405; a.mlf., "Sûsülaksâ", *İA*, XI, 73-76; a.mlf. - [Cl. Lefébure], "al-Sûs al-Akşâ", *El^e* (Fr.), IX, 935-937; H. Terrasse, *Histoire du Maroc*, Casablanca 1950, s. 176, 214, 225-226; G. Dragues, *Esquisse d'his- toire religieuse du Maroc*, Paris 1951, s. 49, 57- 60, 68-69, 80, 102, 105, 110; H. Cambon, *Histo- ire du Maroc*, Paris 1952, s. 41-42, 89, 237-239; R. le Tourneau, *Les débuts de la dynastie Sa'di- enne*, Alger 1954, s. 24, 38-39, 42-46; J. L. Miè- ge, *le Maroc*, Paris 1962, s. 11; Ch. A. Julien, *le Maroc face aux impérialismes (1415-1956)*, Pa- ris 1978, s. 21-22, 28-29, 95-120; Muhammed Haccî, *el-Hareketü'l-İfrîkiyye bi'l-Mağrib fi 'ah- di's-Sa'diyyin*, Rabat 1398/1978, II, 530-538, 557; Abdülkerîm Küreyyim, *el-Mağrib fi 'ahdi'd- devleti's-Sa'diyye*, Rabat 1398/1978, s. 12, 35- 38; M. Muhtâr es-Sûsî, *Sûsü'l-Âlime*, Dârülbeyzâ 1984, s. 20; İbrâhîm Harekât, *el-Mağrib 'abre't- târih*, Dârülbeyzâ 1984-85; I-III, tür.yer.; a.mlf., *es-Siyâse ve'l-müctema' fi'l 'aşri's-Sa'dî*, Dârül- beyzâ 1408/1987, s. 38-40, 45, 70, 154-155, 161, 181, 187, 286; B. Lugan, *Histoire du Maroc*, Pa- ris 2000, s. 46, 48, 68, 140-147, 151, 226-228.

İSMAİL CERAN

SÜSE

(سوسة)

Tunus'un Akdeniz sahilinde tarihî bir şehir.

Tunus'un doğusunda Akdeniz sahilinde yer alan şehir küçük bir tepenin eteğinde kurulmuş, kuzey ve kuzeybatıdan Bîlîbân ve Harrûb ile güneyden Hallûf vadileri ta- rafından çevrilmiştir. Başşehir Tunus'a 140 km. uzaklıktadır. Tunus'un sahil bölgesinin tam merkezinde yer alan şehrin çevresin- deki arazi alüvyonlu olduğundan verimlidir. Özellikle zeytin, meyve ve sebze üretilir. Sû- se'nin konumu Kal'atülkübrâ, Kal'atüssuğ- râ ve Ekkûde gibi komşu yerleşim merkez- leriyle benzer şekilde savunma amaçlı bir karakter göstermekteydi.

Sûse, milâttan önce IX. yüzyıl ortaların- da Lübnan'ın Sûr şehrinden geldikleri ri- vayet edilen ve Kartacalılar olarak da bili- nen Fenikeli denizciler tarafından kuruldu. Kartaca yakınında önemli bir mevkiye sa- hip olması sebebiyle hızla geliştii. Hadru- metum diye adlandırılan şehir milâttan önce 146'da Kartaca'nın Romalılar tarafın- dan ele geçirilmesinin ardından burada kurulan Roma kolonisine tâbi oldu. Milâtl- sonra III. yüzyılda Kayrevan ve sahil bölgesini kapsayan Byzacene (Byzadium) eyaletinin merkezi konumundaydı. 439'- da Vandallar'ın ele geçirdiği şehir 535'te Bizanslılar tarafından geri alındı ve Iusti- niapolis olarak adlandırıldı. Abdullah b. Zübeyr kumandasındaki İslâm birlikleri 27 (647) yılında şehri fethetti. Müslümanlar tarafından imar edildikten sonra Sûse di- ye anılmaya başlandı. Hz. Ali ile Muâviye b. Ebû Süfyan arasındaki mücadeleler es- nasında bütün İfrîkiye ile beraber İslâm hâkimiyetinden çıkan Sûse'yi Muâviye'nin bölgeyi hâkimiyet altına almakla görevlen- dirdiği Muâviye b. Hudeyc tekrar ele ge- çirdi (45/665).

158-179 (775-795) yılları arasında Abbâ- sîler'in Kayrevan valisi olan Yezîd b. Hâtîm eski Bizans kilisesinin temelleri üzerinde dört burçlu ilk kaleyi inşa ettirdi. III. (IX.) yüzyılda Ağlebî hâkimiyetinde gelişmeye devam eden Sûse bu dönemde bölgenin Kayrevan'dan sonra en önemli şehirlerin- dendi. Ziyâdetullah b. İbrâhîm, 206'da (821) kalenin güneybatı kulesine şehri sahilden gelecek saldırılara karşı korumak üzere Kasrû'r-ribât adıyla anılan bir ribât inşa ettirdi. İfrîkiye'de İslâm mimarisinin baş- ta gelen örneklerinden olan ulucami ise (el- Mescidü'l-kebîr) Ağlebî Emîri Ebû'l-Abbâs Muhammed b. İbrâhîm tarafından 236

(850-51) yılında yaptırıldı (bk. SÜSE ULU-CAMII). Ağlebîler büyük bir liman ve tersane de inşa ettiler. Sicilya'nın fethinde Süse Limanı ve buradan gönderilen donanma önemli rol oynadı. Süse'nin Romalılar devrinde yapılan surları Ağlebîler döneminde yenilendi. Şehir dar sokaklarının iki yanında uzanan avlulu evleri, üzeri tonozla örtülü çarşılarıyla Ağlebîler zamanında bir Arap şehri haline geldi.

İslâm coğrafyacılarına göre Süse bu dönemde çeşitli emtia, tahıl, sebze, meyve, ipek ve tekstil ürünlerinin satıldığı çarşılarla sahipti. Ebû Ubeyd el-Bekrî şehrin surlarından, büyük burcundan, sekiz kapısından ve sayısız çarşılarından bahsederken et, meyve ve sebzesinin çok iyi ve ucuz olduğunu kaydeder (*el-Mesâlik*, II, 688-689). Fâtımîler'in bölgede Şiîliği yayma teşebbüsleri karşısında Süse Ribâtı muhalefetin ve çıkan isyanların merkezlerinden biri oldu (bk. SÜSE RİBÂTI). Süse halkı, 332'de (943-44) Fâtımî yönetimine isyan eden Hâricî Ebû Yezid en-Nükkârî'ye karşı bir hareket başlattı ve yenilmesinde rol oynadı. Endülüslü Emevî donanması 335 (946-47) yılında Afrika sahillerine hücum edip Süse bölgesini tahrip etti. İfrîkiye Zîrî Hükümdarı Muiz b. Bâdis'in istediği verginin ödenmemesi üzerine Süse, Mehdiye'den gönderilen donanma tarafından tahribata uğradı (445/1053). Şehir XI. yüzyıl ortalarında bir süre Hammâdî hâkimiyetini tanıdı. Bu yıllarda şehri Normanlar işgal etti. Fâtımîler'in bölgeyi elinde tutan Zîrîler'i cezalandırmak amacıyla Benî Hilâl ve Benî Süleym gibi Bedevî-Arap kabilelerini Kuzey Afrika'ya tehcir etmeye başlamalarının ardından V-VIII. (XI-XIV.) yüzyıllar arasında Süse Benî Hilâl'in yaptığı yağmalar yüzünden istikrarını kaybetti. VII. (XIII.) yüzyılda Hafsî hâkimiyetine giren şehir hâfız adı verilen valiler tarafından yönetiliyordu. Ancak bedevî Arap kabilelerinin saldırılarına mâruz kalarak sık

sık el değiştirdi ve nüfusu bu dönemde oldukça azaldı.

IX. (XV.) yüzyılda tekrar canlılık kazanmaya başlayan Süse'de özellikle Cenevizliler'e ait "funduk"lar bulunmaktaydı. Hasan el-Vezzân şehir halkının denizci olduğunu ve Doğu ülkelerine gemilerle gidip ticaret yaptıklarını kaydetmekle birlikte XVI. yüzyıl başlarında nüfusunun azaldığını söyler (*Vasfû İfrîkiyye*, II, 83-84). XVI. yüzyılda İspanyollar'ın Mehdiye'yi tahrip etmesinin ardından 15.000 civarındaki nüfusuyla Tunus'un Sâhil bölgesinin en önemli şehri olduğu anlaşılmaktadır. Süse, XVII. yüzyılda Osmanlı hâkimiyetinde iken tekrar eski istikrar ve canlılığına kavuştu. Bu dönemde pek çok imar faaliyetine sahne oldu. 1675'te ulucami avlusuna eklemeler yapıldı. Ağlebîler devrinde inşa edilen ribâtın bir kısmı 1723'te medreseye çevrildi. XVIII. yüzyılda Fransız ve İtalyan saldırılarına uğrayan şehrin surları yenilendi. 1848'de Driba Camii inşa edildi ve ribât onarıldı. Osmanlı garnizonunun bulunduğu Kasaba ise 1862 ve 1866 yıllarında genişletildi.

XVIII. yüzyıldan itibaren şehri ziyaret etmeye başlayan Avrupalı seyyahlar genel anlamda Süse'yi bir tarım bölgesi olarak tanımlar. Sanayi ürünleri tarıma dayalı zeytinyağı, sabun atölyeleri, çanak çömlek ve tekstil ürünleriydi. Bunun yanı sıra ticaret de önemli bir yer tutuyordu. İç ticaret daha ziyade şehirdeki çarşılarda yapılmaktaydı. Avrupa ve doğu ülkeleriyle yapılan ticarete Süse Limanı önemli rol oynamaktaydı ve büyük oranda bölgedeki uluslararası ticaretin merkezi Kayrevan ile irtibat halindeydi. XIX. yüzyıl sonlarında 7000 kişi civarındaki nüfusuna rağmen Tunus şehrinin ardından bölgenin en canlı şehriydi.

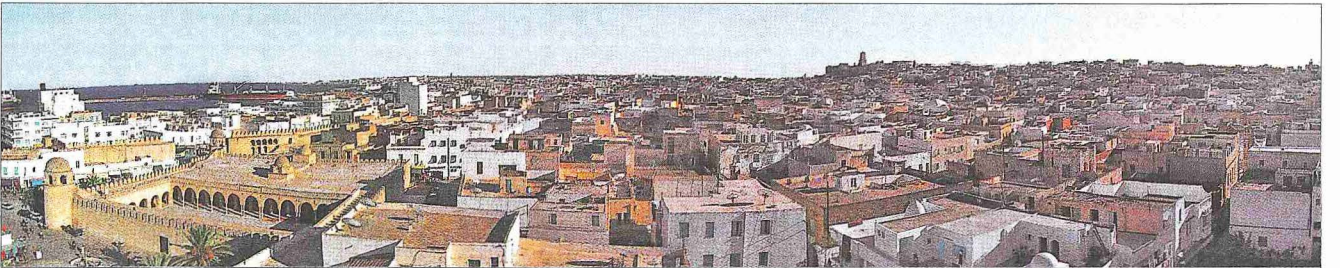
Fransız yönetiminin ilk yıllarında XIX. yüzyıl sonlarına doğru diğer sahil şehirleri

gibi gelişme gösterdi. 1899'da limanı genişletildi. 1896-1911 yılları arasında demiryolu hattıyla Tunus, Kayrevan, Mehdiye ve Sefâkus gibi şehirlere bağlandı. Bu dönemde gelişen gıda ve hizmet sektörü hem Süse'ye hem Sâhil bölgesinin diğer şehirlerine yönelikti. Fransız hâkimiyeti altında olduğundan II. Dünya Savaşı esnasında pek çok defa hava saldırısına uğrayan şehir savaşın sona ermesinin ardından tekrar imar edildi.

1956 yılında Tunus'un bağımsızlığını kazanmasıyla Süse aynı adı taşıyan vilâyetin merkezi oldu ve ülkenin önemli şehirlerinden biri haline geldi. Bu dönüşüm şehrin demografik ve topografik yapısında yeni gelişmelere yol açtı. 1885'te nüfusu 8577 iken 2004 yılında 173.000'e, 2008'de 191.000'e ulaştı. Süse halkı, Fransız yönetimi süresince sahil kesimi surlarla çevrili olan eski şehirde yaşarken bağımsızlığın ardından eski şehrin etrafında her yönden genişleyen modern Süse'de iskân edildi.

Şehir çevresinde yetişen tarımsal ürünlerin ticareti ve balıkçılığın yanı sıra tekstil, dericilik, makine ve elektronik cihaz endüstrisi, inşaat ve kimya sanayi gelişmiştir. Hizmet sektöründe eğitim, sağlık, ulaşım, ticaret, iletişim ve bankacılık alanında çalışanların sayısı bir hayli yüksektir. Ticaret hacmi açısından Tunus'un yedi limanının en küçüklerinden olan Süse Limanı'ndan tuz ve fosfat ihraç edilmektedir. Tunus'un kuzeydoğusundaki Hammâmât bölgesinin ardından en önemli turizm merkezlerindendir. 25.000 öğrencisi bulunan Süse Üniversitesi üç fakülte ve sekiz enstitüsü ile Tunus'un en büyük üniversitelerindendir. Sûseli âlimler arasında muhaddis Yahyâ b. Hâlid es-Sûsî ile edip Ebû'l-Hasan Ali b. Abdülcebbar b. Zeyyât, şairler içinde Muhammed b. Hüseyin b. Ebû'l-Feth el-Kureşî (İbn Mihâil),

Süse'den bir görünüş – Tunus

Ebû Mûsâ İsâ b. İbrâhîm es-Sûsî, İbnü'l-Gattâs es-Sûsî, Muhammed b. Abdûn es-Sûsî ile buraya yerleşen Yahyâ b. Ömer el-Kinânî gibi simalar zikredilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ya'kûbî, *Kitâbü'l-Büldân*, s. 348; İbn Hurdâzbih, *el-Mesâlik ve'l-memâlik*, s. 91-92; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IV, 253-256; Bekrî, *el-Mesâlik*, II, 688-689; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, III, 281-283; Ticânî, *Rihletü't-Ticânî* (nşr. Hasan Hüsnî Abdülvehhâb), Tunus 1377/1958, s. 25-55; Hasan el-Vezzân, *Vasfû İfrîkiyye*, II, 83-84; Muhammed et-Tâlibî, *ed-Devletü'l-Ağlebiyye* (trc. Münîc es-Sayyâdî), Beyrut 1985, tür.yer.; Muhammed el-Cedîdî, *Croissance économique et espace urbain dans le Sahel tunisien depuis l'indépendance*, Tunis 1986, I-II, tür.yer.; a.mlf., "Nümüvvü'l-ḥadârî li-medîneti Sûse fi's-sâhili't-Tûnisî ve'l-meşâkili'n-nâcime 'anh ve tûruku mu'âleceti-hâ", *el-Mecelletü'l-coğrafiyyetü't-Tûnisîyye*, sy. 5, Tunus 1980, s. 5-19; a.mlf., "Sûsa", *ET* (İng.), IX, 901-902; Jamil M. Abu'n-Nasr, *A History of the Maghrib in the Islamic Period*, Cambridge 1987, s. 57, 65-66, 110, 130, 169, 180, 280; R. Brunschvig, *Târîhu İfrîkiyye fi'l-'ahdi'l-Hafşî* (trc. Hammâdî es-Sâhilî), Beyrut 1988, I, 338-339; II, 110; ayrıca bk. İndeks; Hüseyin Münis, *Târîhu'l-Magrib ve ḥadâretuh*, Beyrut 1412/1992, I/1, s. 85, 296-297, 492, 498-499; ayrıca bk. İndeks; Muhammed Hasan, *el-Medîne ve'l-bâdiye bi-İfrîkiyye fi'l-'ahdi'l-Hafşî*, Tunus 1999, I, 244-247; ayrıca bk. İndeks; Kadir Pektaş, *Tunus'ta Osmanlı Mimarî Eserleri*, Ankara 2002, s. 19; A. Leynaud, "Les catacombes d'Hadrumète", *RT*, XVIII (1911), s. 147-166.

MUHAMMED EL-CEDÎDÎ

SÛSE RİBÂTÎ

(رباط سوسة)

Tunus'un Sûse şehrinde
inşası Ağlebîler tarafından
tamamlanan yapı.

Tunus'un doğu sahillerinde kurulan Sûse şehrinde ilk yerleşim merkezi olan Medîne'nin sahile yakın kuzey yönünde bulunmaktadır. Ulucaminin 50 m. kadar ku-

zeybatısında yer alan ribât halk arasında Kasrû'r-ribât olarak da bilinmektedir. Güney cephesinin doğu köşesinde yükselen minare-gözetleme kulesinin girişi kapısının üzerinde bulunan beş satırlık küfî karakterli kitâbesinde yapının 206 (821-22) yılında üçüncü Ağlebî Hükümdarı Ziyâdetullah b. İbrâhîm tarafından yaptırıldığı bildirilmektedir. Ancak yapılan araştırmalar sonucunda ribâtın daha önceden inşa edildiği, Ziyâdetullah'ın bu yapının inşasını tamamlattığı veya minare eklettiği görüşü kabul edilmiştir. Bununla birlikte Sûse Ribâtı'nın inşasının ne zaman başladığı konusunda değişik görüşler ileri sürülmüştür. G. Marçais yapının inşasının İbrâhîm b. Ağleb (800-812) tarafından başlatıldığını söylerken A. Lézine ribâtın ilk başta minaresinin olmadığını, bu sebeple 180 (796) yılında Manastır Ribâtı'ndan daha önce Abbâsî valisi Yezîd b. Hâtim (771-787) tarafından yaptırıldığını ve minareyi de 206 (821-22) yılında Ziyâdetullah'ın eklettiğini belirtmektedir. Osmanlı döneminde Sûse Ribâtı'nın doğu bölümü medreseye çevrilmiştir. Bu değişiklik 1135 (1723) yılında Tunus Beyi Hüseyin Paşa tarafından yapılmış ve buraya Kasr Medresesi adı verilmiştir. Şehrin özellikle Fransız ve Venedik donanmaları tarafından 1770, 1784 ve 1786 yıllarında bombalanması sırasında zarar gören yapı 1264'te (1848) önemli bir onarım geçirmiştir. Sûse Ribâtı günümüzde bakımlı durumdadır ve müze olarak kullanılmaktadır.

Dıştan 39 m. uzunluğunda kare planlı olan yapının kalınlığı 3, yüksekliği 8,5 metreyi bulan duvarları düzgün kesme taş malzeme ile örülmüş, köşedekiler yuvarlak, ortadakiler yarım daire şeklinde sekiz kule ile desteklenmiştir. Güneydoğu köşesinde kare kaide üzerinde gözetleme kulesi yükselmektedir. İnce mazgal delikleri

açılan duvarların üst bölümünde yuvarlak kemerli sathî nişler bütün cepheleri dolanmaktadır. Bunun üzerinde ortalarına yine mazgal delikleri açılmış, üzeri yuvarlak kemer formunda olan dendanlar bulunmaktadır.

Yapıya güney cephesinin ortasındaki eyvan türü kapıdan girilmektedir. Cepheden ve üstten taşıntı yapan kapının üst bölümü bir kubbe ile son bulmaktadır. Köşelerde sütunçelerle taşınan ve fazla yüksek olmayan at nalı kemerli kapıdan merdivenlerle avluya inilmektedir. Yaklaşık 25 m. genişliğindeki kare avlu dört yönden 3 m. genişliğindeki revaklarla çevrelenmiştir. Revaklar köşelerde haçvari, ortada "T" planlı bodur pâyelerle taşınan çapraz ve beşik tonozlarla örtülmüştür. Avlunun güney yönünde bulunan revakların önüne sonraki dönemlerde ikinci bir revak eklenmiştir. Bu revakın avluya açılan orta bölümünün iki yanındaki merdivenlerden önlerinde geniş bir gezinme yeri bulunan ikinci kat hücrelerine ve duvarların üst bölümündeki seğirdim yerlerine çıkılmaktadır. Revakları taşıyan pâyelerden batıdakiler ilk yapımdan kalmışken diğerleri sonraki dönemlerde yapılan tamirlerde yenilenmiştir. Kemerlerin üzerinde duvardan taşıntılı düz bir korniş bütün avlu cephesini dolanmaktadır. Revakların içine açılan düz atkılı kapılardan girilen hücreler avluyu dört yönden çevrelemektedir. Güney yönündeki hücrelerin giriş kapıları iki yandan sütunlarla taşınmaktadır. Uzunluğu 3,50 m., genişliği 3-4 m. arasında değişen hücreler beşik tonozlarla örtülmüştür. Kapıların üzerindeki yuvarlak kemerli pencerelerden ışık alan üst kat hücrelerinin dışa bakan cephelerinde görülen kemer izleri burada önceden bir revakın olduğunu akla getirmektedir. Duvarların en üst bölümündeki seğirdim yerlerinin yapının dışına ve avluya bakan yönleri dendanlarla çevrelenmiştir.

Avlunun güney yönünde revakların içindeki merdivenlerden inilen ve alt kata açılan düz açıklıklı beş kapıdan mescide girilmektedir. 33 x 7 m. genişliğinde dikdörtgen planlı mescid ortada dikdörtgen kesitli on pâyeye ile iki kemer gözlü, mihraba dik on bir neften oluşmaktadır. Mescidin üst örtüsünü oluşturan ve kuzey-güney yönünde uzanan beşik tonozlar, birbirine ve duvardan taşıntılı dayanaklara yuvarlak kemerlerle bağlanan pâyelerle taşınmaktadır. İç mekân, güney ve doğu duvarına açılan yedisi mazgal şeklinde dokuz pencereden ışık almaktadır. Güney duvarının ortasına açılan, oldukça derin tutul-

Sûse Ribâtı'nın
Osmanlı
döneminde
medrese
olarak
kullanılan
doğu bölümü